

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2024

No 2

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 598 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 29-fevralda ruxsat etildi.

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Ilm-fanga baxshida umr Baxtiyor Islamov	8
Kichik biznesni rivojlantirishda “yashil” iqtisodiyotni keng tatbiq qilishning ahamiyati Gulnora Abdurahmonova Kalandarovna, Sanjar Baxodirovich G’oipnazarov	10
Brand Capital as a Determinant of Institutional Prestige and Student Choice in the Higher Education System ... Zufarova Nozima Gulamiddinovna	16
Inson va atrof-muhit dialektikasi: nomutanosiblik ko’rsatkichlari va ekologik muammolar Butaboyev Maxammadjon Tuychiyevich, Maxmudov Nosir Maxmudovich	24
Yashil budjetlashtirish va uni O’zbekistonda joriy etish istiqbollari Meyliev Obid Raxmatullayevich, Gofurova Kamola Xayrulla qizi	30
Iqtisodiyotda ta’lim va fan integratsiyasining asosiy yo’nalishlari Yormatov Ilmidin Toshmatovich	35
Transport vositalari va yo’llar turizm transport infratuzilmasini rivojlantirishning muhim omilidir Agzamov Shaxboz Akmalovich	39
Bank xizmatlarini raqamlashtirish orqali samaradorligini oshirish A. X. Salamov	44
Biznes-reja baliqchilik xo’jaligi rivojlanishi uchun asos sifatida Dosmurotova Shaxista Kengashovna	48
Mamlakatning investitsiyaviy jozibadorligi va uning lizing munosabatlari rivojlanishi bilan bog’liqligi Axmediyeva Aliya Toxtarovna	55
Turizmni rivojlantirish imkoniyatlari Ziyadullayev Ilhom Narkabilovich	63
Tijorat banklari depozit operatsiyalari samaradorligini oshirish muammolari va ularni bartaraf etish yo’llari Shamsiyev Nodir Muratovich	67
Hududlarni rivojlantirishda xorijiy investitsiyalarning samaradorligini oshirish masalalari Shagazatov Oybek bahodirovich	72
Hududlar biznes muhitini rivojlantirish va samarali boshqarish yo’nalishlari Davlatov Sanjar Abdimannonovich	76
Ijtimoiy rivojlanish xulq-atvor paradigmasida yoshlarning tadbirkorlik faoliyatini tartibga solishning nazariy asoslari Mirzatov Baxtiyor Toxirovich	80
Korxonalar innovatsion faoliyatida raqamli transformsiyaning muhim yo’nalishlari Yuldasheva Kamola Miraliyevna	84
O’zbekistonda agroturizmni rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish (Buxoro viloyati misolida) Yoriyeva Farangiz Murodillayevna	89
Innovatsion tadbirkorlik muhitini kompleks baholashda xalqaro tashkilotlar tajribasi Nazarova Umida Avazovna	94
Turizm faoliyatini davlat tomonidan tartibga solish samaradorligini oshirishning ayrim usullari Mirzaxodjayev Alisher Botirovich	98
Globallashtirish sharoitida transchegaraviy suv resurslardan samarali foydalanishni boshqirish Mirzayev Musurmon Umidullayevich	103
Surxondaro viloyati iqtisodiyotida kichik biznes va tadbirkorlikning o’rni va ahamiyati Fayziyeva Aziza Azamat qizi	108
Ta’lim muassasalarida xarajatlarni moliyaviy nazorat etishning samaradorligi tahlili Eshonqulov Davlatjon Rajabboyevich	113
Ta’minot zanjirini boshqarishda transport logistikasi usullarini takomillashtirish Zoxidova Nazokat Berdimurot qizi	119
Blokcheyn texnologiyasida xavfsizlik masalalari Mamadiyarov Zokir Toshtemirovich	123
Развитие цифровой трансформации банковского сектора Республики Узбекистан Абдурахманова Матлуба Махамадаминовна	129

Asosiy fondlarni hisoblash va baholash usullarini takomillashtirish istiqbollari.....	135
Rixsimbayev Odiljon Qobiljonovich	
Marketingda tovar harakati tizimini optimallashtirish va modellashtirish	141
Sherzod Xolmurodovich Pardayev, Kamola Abdujabborovna Pardayeva	
Iqtisodiy rivojlanish uchun strategik taqsimlash strategiyalari:	
Investitsion Fond Portfellarning qiyosiy tahlili.....	148
Sultonboeva Munira bahodirovna	
Soliq munosabatlarining ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati: ilmiy-nazariy qarashlar.....	154
Axrorov Zarif Oripovich, Saidmurodov Feruz Sodiqjon o'g'li	
Взаимосвязь инвестиционной стратегии с оценкой эффективности инвестиционного проекта	159
С. С. Алиева, А. Назаров	
Erkin iqtisodiy zonalarning faoliyati va boshqaruv mexanizmini takomillashtirish.....	167
Sheraliyeva Saida Azatovna	
Xizmat safari xarajatlari hisobining huquqiy asoslari	170
Ergashev Sarvar Xudoynazarovich	
Инклюзивное образование и его особенности.....	175
Зайнутдинова Умида Джалоловна	
Jismoniy shaxslarning mol-mulk va yer soliqlarini hisoblash va undirish samaradorligini oshirish yo'llari.....	179
Qurbonov Muxiddin Abdullayevich	
Mamlakatda soliq qarzdorligi vujudga kelishining asosiy sabablari va ularni qisqartirish yo'llari.....	184
Hakimov Ulug'bek Furqat o'g'li	
Mulk qiymatini baholash tushunchasi, baholash obyektlari, baholanadigan qiymat turlari.....	188
Izbosarov Boburjon Bahriddinovich, Yoqubboyev Ilhomjon G'ulomjon o'g'li	
O'zbekistonda sug'urta xizmatlarining zamonaviy transformatsiyasi.....	193
G. Adilova	
Biznes subyektlarida samaradorlik masalalarini o'yinlar nazariyasi usuli bilan baholash.....	197
Mardiyev Nurali	
Yengil sanoatda "lean production" konsepsiyasini tatbiq etishning amaliy jihatlar.....	203
Yaxyayeva Inobat Karimovna	
Soliq salohiyatini baholash usullari va ularning tadbirkorlik subyektlari faoliyatiga ta'siri tahlili	207
Borotov Sharofiddin Jumaqul o'g'li	
Ko'chmas mulk bozorini baholashning institutsional asoslari	213
Ishonqulov Nizamjon Fayzullayevich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida turizm xizmatlarini rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari.....	221
Amriyeva Shaxzoda Shuxratovna	
O'zbekistonning bank-moliya tizimi hamda unda Islom moliyasi	
instrumentlarini jalb etishdagi joriy tendensiyalar	226
Eshimov Alisher Dasmurodovich	
Tashqi savdoda notarif usullarni qo'llashning iqtisodiy oqibatlarini aniqlash	
metodologiyasi (rivojlangan davlatlar tajribasi).....	234
Norqobilov Akobir Iso o'g'li	
Reklama xizmatlari va uning subyektlar samaradorligini oshirishdagi imkoniyatlari.....	240
Rabbimov Elbek Abdulloyevich	
Ijtimoiy siyosatni amalga oshirishda sog'liqni saqlash tizimini moliyalashtirish asoslari	245
Imonqulov Nuriddin Qo'shmon o'g'li	
Tijorat banklari biznes ekotizimini rivojlantirishning nazariy asoslari.....	250
Shoymardonov Orziqul Jo'ra o'g'li	
Majburiy tibbiy sug'urtaning vujudga kelishi va o'ziga xos xususiyatlari.....	256
Kenjayev Soxib Sayfiyevich	
O'zbekiston Respublikasida zamonaviy soliq ma'murchiligini joriy etish orqali budjet-soliq siyosati	
samaradorligini yanada oshirish.....	260
Yuldasheva Shaxnoza Xojiakbar qizi	
Jahon iqtisodiyotining barqaror rivojlanishida derivativlar bozorining roli	266
Shokirov Mirkamol Mirolim o'g'li	
Boshqaruv hisobida mas'uliyat markazlarini tashkil etish masalalari.....	274
Sobirov Otabek Olimjonovich	

Davlat moliyasini boshqarishda moliyaviy nazorat usullaridan samarali foydalanish yo'llari	277
Kultayev Farxod Shavkatovich	
Tijorat banklari foydasi va rentabillik ko'rsatkichlariga ta'sir etuvchi omillar tahlilini takomillashtirish	281
Normo'minov Temurbek Sheraliyevich	
O'zbekiston Respublikasida tijorat banklari aktivlar sifatini oshirish yo'llari	284
To'ychiyev Otabek Shamshiyevich	
Venchur kapitalining mohiyati va O'zbekistonda venchur tizimini rivojlantirishning institutsional asoslari.....	288
Tadjibayeva Nigora Gulomjonovna	
Innovatsiyalar: zamonaviy iqtisodiyot uchun innovatsion faoliyatni qo'llab-quvvatlash zarurati.....	293
Malikova Dilrabo Muminovna, Tursunov Jahongir Ulug'bek o'g'li	
Budjet daromadlarining shakllanishida egri soliqlarning ta'sirini ko'p omilli ekonometrik modellashtrishda tahlil qilish.....	297
Abdunazarova Shahnoza Norqo'chqor qizi	
Aksiyadorlik jamiyatlarida investitsion jozibadorlikni oshirish yo'llari	302
Abdullayev Boburjon Akbaraliyevich	
Barcha tadbirkorlik subyektlariga teng raqobat sharoitini yaratishda soliq imtiyozlarining o'rni	306
Akbarov Akmalxon Akrom o'g'li	
Hisob siyosati va unda biologik aktivlar hisobini yoritib berish tartibini takomillashtirish	310
Mirzayeva Nargiza Batirovna	
Talabalarning oilali bo'lishiga ta'sir etuvchi omillarga iqtisodiy baholashda yangicha yondashuv.....	314
O. U. Shomurodov, A. A. Suyarov, Z. U. Uroqov, J. S. Urazov, A. T. Ablahatov	
Ways to Use the Experience of Foreign Countries in Creating a Beneficial Business Environment for Entrepreneurship And Improving Taxation	319
Mukhlisa Ikramova	
Aholi turmush darajasini oshirishda moliyaviy savodxonlikning o'rni va iqtisodiy rivojlanishga ta'siri	325
Yusupov Muhammadali Soxib o'g'li, J.D. Xojiyev	
Temir yo'l sanoat korxonalarida ijtimoiy-mehnat munosabatlarini boshqarish bo'yicha xorijiy tajriba.....	329
Kadirova Sharofat Amonovna	
Механизм внедрения аутсорсинговой деятельности в АО “Ўзтемирйўлийўловчи”	332
Н. Э. Кахорова	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni yanada rivojlantirish investitsiyalarni jalb qilishda xorijiy mamlakatlar tajribasi	337
Sharipov Bobur Anvar o'g'li	
“STEKLOPLASTIK” MJCHning bozordagi strategik holatini tahlil qilish	342
Musyeva Shoira Azimovna	
Agrar sektorda ekologik toza mahsulotlarni ishlab chiqarishning nazariy masalalari	348
M. Sh. Nazarova, Z. S. Kazakova	
Methodological Foundations of Bank Lending and Classification of Factors Affecting the Features of Obtaining Loans.....	353
Raxmanova Laylo bahodirovna, A. Karimova	
Agrosanoat klasterlarda tovar-moddiy zaxiralar samaradorligini KPI orqali baholash uslubiyati.....	357
Toshpo'latov Azizbek Shermuxamadovich	
Faol tadbirkorlar faoliyatida kambag'al oilalarni iqtisodiy-ijtimoiy holatini yaxshilash imkoniyatlari.....	362
Salamov Ibrohim, Nazarova Maryam Sharifovna, Kazakova Zulayxo Saloxiddinovna, Jonibekov Faxriddin Beknazarovich, Kudratov Rizo Turdibayevich, Ulmasova Oygul Baxtiyorovna, Xamdanova Nasiba Ablakulovna, Xudayberdiyeva Ma'rifat Umarovna	
Xo'jalik yurituvchi subyektlar strategiyasi tahlilining o'ziga xos xususiyatlari	369
Tursunova Shaxnoza Farxod qizi	
Процессы цифровизации АО “Hududgazta'minot”	373
Хусанов Кахрамон Нишонович	
O'zbekistonda aholi turmush darajasini oshirish yo'llari.....	378
Abdullayeva Madina Kamilovna, Eldorbekov G'ofurbek Iskandarbek o'g'li	
Aholi farovonligini oshirishda tadbirkorlik subyektlari uchun kredit tizimini takomillashtirish mexanizmi.....	381
Bobayev Isroiljon Abdinabiyeich	
Mamlakatga jalb qilingan xorijiy kapitalning tovarlar va xizmatlar importi salohiyatiga ta'sirini ekonometrik modellar bilan baholash.....	386
Saydullayev Azamat Jo'raqul o'g'li	

O'zbekistonda bank xizmatlari raqobatbardoshligini baholash mazmuni va o'ziga xos xususiyatlari.....	394
Sh. Madraimov	
Kapital bozorida sug'urta kompaniyalar institutsional investor sifatida	397
Xasanova Lola Mamasharifovna	
Yangi O'zbekiston strategiyasida institutsional islohotlarni yanada chuqurlashtirish va ko'p funksiyali raqamlashtirishning ilmiy asoslari	400
B. B. Berkinov	
O'zbekiston Respublikasi tijorat banklari orqali jinoiy yo'l bilan olingan daromadlarni legallashtirish mexanizmlari.....	409
G'afurov Umidjon Bahodir o'g'li	
Rivojlangan mamlakatlarda keksa fuqarolarning bandligini oshirish kam ta'minlangan aholi qatlamini qo'llab-quvvatlash usuli sifatida (Yaponiya tajribasi misolida).....	413
Karimov Bekzodjon Ilxomovich	
Tashqi savdoni oshirishda boj-tarif siyosatini takomillashtirish mexanizmlari	420
Pardayev Ilhomjon G'ulomjon o'g'li	
Финансы или корпоративные финансы	426
Уринов Бобур Насиллоевич	
In Ensuring Economic Development in the Country Green Economy and its Features	432
Akhunova Shakhistakhon Nomonjanovna, Abdusattorova Mokhirabonu Abdugoppor kizi	
Tijorat banklarining investitsiya faoliyatini rivojlantirish yo'nalishlari	437
Jo'rayev O'ktam Panji o'g'li	
Сокращение уровня бедности в Узбекистане.....	443
Амирджанова Ситора Суннат кизи	
Paxtachilik sohasida ishlab chiqarish jarayonlari samaradorligini oshirishning innovatsion yechimlari va uning foydaga ta'sirini baholash	448
S. B. Inoyatov	
Tijorat banklarida muammoli kreditlar bilan ishlash amaliyotidagi muammolar va ularni barataraf etish yo'llari	453
Maxmudov Rahimjon Hamid o'g'li	
Mahalliy budjet daromadlarining nazariy va ilmiy asoslari	460
O'lokulova Feruza Mansurovna	
Kambag'allikni qisqartirish – aholi turmush farovonligini ta'minlashning muhim omili	463
Usmanov Baxodir Baxtiyorovich	
Raqamli marketingni rivojlantirish zaruriyati	469
Xalmuxamedova Zebaxon Babaxanovna	
Tijorat banklari o'rtasidagi raqobatni rivojlantirish orqali fond bozorida aksiyalar narxini barqarorligini ta'minlash istiqbollari	473
M. Yuldosheva	
Konchilik sanoati korxonalarida innovatsion faoliyatni rivojlantirish mexanizmlarining ilmiy-nazariy asoslari	480
Kurbanova Mehriniso Nematjanovna	
O'zbekistonda banklar moliyaviy xizmatlari va ular sifatining amaldagi holati tahlili	487
Mirzayev Mirza Abdullayevich	
Oliy ta'lim muassasalarining iqtisodiy samaradorlikning raqobatbardoshligini instituttsional tahlil qilish mexanizmi.....	492
Saydullayeva Saodat Abdumajidovna	
Integrasiya sharoitida to'qimachilik sanoatining rivojlanishi	499
Ziyayeva Muhtasar Mansurdjanovna	
Auditorlik tekshiruvini tashkil etish va o'tkazish jarayonlarini takomillashtirish	503
Karamatova Noiba Husnitdinovna	
Davlatning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashning nazariy jihatlarini	510
Mamatov Mamajan Axmadjonovich	
Экономическое сознание и экономическое мышление: теоретический анализ.....	517
Пардаев Мамаюнус Каршибаевич, Мухаммедов Мурод Мухаммедович	
O'zbekiston respublikasi tijorat banklari tomonidan qurilish korxonalarini kreditlashni takomillashtirish yo'llari	522
Sultanov Baxram Begdullayevich	

Роль искусственного интеллекта в современных технологиях медиаобразования в высших учебных заведениях.....	526
Самигова Гуландом Абдужаббаровна	
Talabalarga moliyaviy yordam dasturlari va ularning ta'lim sifatiga ta'siri	534
Mirzayeva Muhlisa Ubaydullo qizi	
Mintaqaviy investitsion jozibadorlik va investitsion siyosat: nazariy talqin	539
Muminov Akmal Tulkunovich	
Mamlakatni ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotida oliy ta'lim tizimining ta'siri	543
Nasimov Adiz Azamat o'g'li, Baxtiyorova Jasmina Jasurovna, Axrorov Zarif Oripovich	
Respublikada fermer xo'jaliklarga xizmat ko'rsatishni rivojlantirish va agroxizmatlar bozorini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash imkoniyatlari	548
Shukurov Ilxom Safarboyevich	
Turli mamlakatlarda oliy ta'limni moliyalashtirish yo'llari	555
Umarova Moxigul Maxmayunus qizi	
Dehqonchilikni innovatsion asosda rivojlantirishning xorijiy tajribasi	560
Yuldashev G'iyos Turabekovich	
Tijorat bank xizmat turlarini islomiy bank xizmatlari orqali rivojlantirish istiqbollari	564
Bayjanova Gozsal Sarsengaliyevna	
Qishloq xo'jaligi mahsulotini baholash va hisobga olishning uslubiy jihatlarini takomillashtirish	570
Boltayev Abror Sayitmuradovich	
Секреты интересного урока в начальной школе	577
Гараева Олеся Владимировна	
Iqtisodiyotni barqaror rivojlanishda yashil iqtisodiyotning o'rni	580
Ibragimova Gulchehra Toxirovna	
Mahsulot va xizmatlarni raqamli transformatsiyasini amalga oshirish algoritmi	584
Kucharov Abrorjon Sobirjanovich, Bobojonov Azizjon Babaxanovich, Abdurakhmonov Abdumalik Abdurashidovich	
O'zbekiston Respublikasining soliq tizimi mamlakatda yashirin iqtisodiyot ulushini qisqartirish vositasi sifatida	591
Nabiyev Feruz Nurmurodovich	

MINTAQAVIY INVESTITSION JOZIBADORLIK VA INVESTITSION SIYOSAT: NAZARIY TALQIN

Muminov Akmal Tulkunovich

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti Samarqand filiali assistenti

Annotatsiya: Ushbu maqolada mintaqaviy investitsion jozibadorlikning nazariy va uslubiy jihatlari, investitsion bozorda mintaqaviy investitsiya jozibadorligi tahlili va hududiy investitsion jozibadorlikni oshirish yo'llari keltirilgan. Shu bilan bir qatorda, mintaqaviy investitsion jozibadorlikni oshirish yuzasidan takliflar keltirilgan.

Kalit so'zlar: investitsion jozibadorlik, mintaqaviy investitsion jozibadorlik, investitsion siyosat, hudud.

Abstract: The article presents theoretical and methodological aspects of the region's investment attractiveness, an analysis of the region's investment attractiveness in the investment market, and ways to increase the region's investment attractiveness. In addition, there are proposals to increase the investment attractiveness of the region.

Key words: investment attractiveness, investment attractiveness of the region, investment policy, territory.

Аннотация: В статье представлены теоретические и методологические аспекты инвестиционной привлекательности региона, анализ инвестиционной привлекательности региона на инвестиционном рынке, пути повышения инвестиционной привлекательности региона. Кроме того, есть предложения по повышению инвестиционной привлекательности региона.

Ключевые слова: инвестиционная привлекательность, инвестиционная привлекательность региона, инвестиционная политика, территория.

KIRISH

Faol investitsion jozibadorlik har bir davlat iqtisodiyotini rivojlantirish va takomillashtirishning samarali vositalaridan biri hisoblanadi. Prezidentimizning ma'ruzalaridan birida quyidagi fikrlarini alohida ta'kidlash joiz: "Investitsiya manzilli, iqtisodiy samarali bo'lishi kerak. Qaysi tumanda qanday salohiyat bor, qaysi joyga qanday korxona kerakligiga qarab, mablag' yo'naltirish zarur. Viloyat hokimlarining investitsiya bo'yicha o'rinbosarlari chet elda yurishi, aniq loyihalarga investitsiyalar olib kelishi kerak" ^[1].

O'zbekiston Respublikasi xo'jalik subyektlari faoliyatida qulay investitsiya muhitini yaratishda davlat muhim rol o'ynaydi. O'zbekistonning ko'plab hududlari tegishli sarmoyaviy salohiyatga ega bo'lib, ularni davlat ko'magida muvaffaqiyatli amalga oshirish mumkin. Bozor iqtisodiyoti sharoitida har bir davlat, eng avvalo, moddiy ishlab chiqarish sohasiga ham mahalliy, ham xorijiy investorlarni jalb etishga harakat qilishi kerak. Shu maqsadda muayyan investitsion siyosati ishlab chiqilib, amalga oshirilmoqda va tegishli investitsiya muhiti shakllantirilmoqda.

Mahalliy va xorijiy iqtisodiy adabiyotlarda "mintaqaviy investitsion siyosati" tushunchasiga aniq yondashuv mavjud emas, tadqiqot maqsadiga qarab uning turli jihatlarini o'rganish bilan bog'liq. Bundan tashqari, aksariyat mualliflar mintaqaviy investitsion siyosatini shakllantirishda an'anaviy yondashuvga e'tibor qaratadilar, ayni paytda zamonaviy klaster yondashuvi tadqiqot doirasidan tashqarida qolmoqda. Bu har bir aniq holat uchun amal qiladigan universal ta'rifni shakllantirishning mumkin emasligini tushuntiradi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Odatda, mintaqaviy investitsion siyosati deganda investitsiyalar tarkibi va ko'lamini, ulardan foydalanish yo'nalishlarini, kelib tushish manbalarini, asosiy vositalarni yangilash va investitsiyalarning texnik holatini yaxshilash zarurligini hisobga olgan holda belgilash ko'rinishidagi davlat iqtisodiy siyosatining ajralmas qismi tushuniladi. V.V. Xodus quyidagi talqinni beradi: mintaqaviy investitsion siyosati mintaqaviy siyosatning ajralmas qismi bo'lib, u asosan, federal, subfederal, mintaqaviy va munitsipal hokimiyatlar va ma'muriyatlar, shuningdek,

boshqa subyektlar (investorlar) tomonidan amalga oshiriladi, u safarbar etish va undan samarali foydalanishga qaratilgan. Hududning investitsion salohiyati, mintaqani rivojlantirish (o'zini o'zi rivojlantirish)ning taktik va strategik maqsadlariga erishish nuqtayi-nazaridan mintaqada investitsiya jarayonlarini faollashtirish va rag'batlantirishni nazarda tutadi [2].

Bizningcha, nisbatan to'liqroq ta'rif E.N. Novokshonova tomonidan berilgan. Mintaqaviy investitsion siyosati hududiy iqtisodiy siyosatning ajralmas qismi, shu jumladan hududning investitsiya salohiyatini safarbar etish va samarali rivojlantirish, mintaqada investitsiya jarayonlarini faollashtirish va rag'batlantirish, strategik maqsadlarga erishishni ta'minlash bo'yicha hududiy hokimiyat organlarining maqsadli va ilmiy asoslangan faoliyatini va mintaqaning iqtisodiy o'sish maqsadlarini o'z ichiga oladi [3].

Ushbu ta'rif uchta konseptual yondashuvni aks ettiradi: mintaqaviy investitsion siyosati– bu mintaqaviy iqtisodiy siyosatning alohida turi bo'lib, uning subyektlari mintaqaviy va mahalliy darajadagi hokimiyat organlari, investitsiyalar shaklida investitsiyalarni amalga oshiradigan va ularning maqsadini ta'minlaydigan tashkilotlar va jismoniy shaxslardir. Mintaqaviy investitsion siyosati mintaqani rivojlantirish strategiyasi bilan chambarchas bog'liq va unga xizmat qiladi, hududiy hokimiyat organlarining hududning iqtisodiy o'sishini ta'minlash bo'yicha taktik va strategik maqsadlariga erishishga yordam beradi.

Mintaqaviy investitsion siyosatining asosiy maqsadlari quyidagilardan iborat:

- kompleks ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish jarayonini investitsiya resurslari bilan samarali ta'minlash;
- aholi turmush darajasi va sifatini oshirish;
- hududning tashqi muhit chaqiriqlariga javob bera olishi, mintaqaholisining ehtiyojlarini imkon qadar qondirishi.

Hududdagi investitsion siyosati, birinchidan, hududni rivojlantirishning strategik maqsad va vazifalariga asoslanishi, ikkinchidan, hudud iqtisodiyotining joriy tuzilishini hisobga olishi, uchinchidan, investitsiya jozibadorligini oshirishga yo'naltirilishi kerak [4].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur maqolada iqtisodiy tahlilning analiz va sintez, induksiya va deduksiya, taqqoslama kabi an'anaviy usullardan foydalanildi. Iqtisodchi olimlarning dehqonchilikni rivojlantirishga doir ilmiy-amaliy qarashlari tahlil qilindi va natijalari asosida xulosalar shakllantirilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Xorijiy investorlar investitsiya sohasidagi qonunchilik bazasini takomillashtirishdan juda manfaatdor, chunki bu investitsiya jarayonini tezlashtirish va samaradorlikni oshirishga xizmat qilmoqda.

Davlatda investitsion siyosatining samaradorligi ko'p jihatdan uni shakllantirishda makroiqtisodiy va mintaqaviy jihatlar qay darajada e'tiborga olinishiga, markaz va hududlar manfaatlarining muvofiqlashtirilganligiga va umumiy iqtisodiy natijalarga erishishga strategik yo'naltirilganligiga bog'liq.

Davlatning investitsion siyosati umumiy iqtisodiy siyosatning eng muhim tarkibiy qismidir. Bu investitsiyalar hajmini oshirish, ularning tuzilmasini optimallashtirish, samaradorligini oshirish bo'yicha amalga oshiriladigan maqsad, vazifalar, yo'nalishlar va tadbirlar majmuyidir [5].

Hududlarning boshqaruv qarorlarini qabul qilish jarayonida ularning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda rolini kuchaytirish bo'yicha strategik maqsadlardan kelib chiqib, O'zbekiston Respublikasining mahalliy davlat hokimiyati organlari hududlarda investitsiya faoliyatini tashkil etishning o'ziga xos modelini aniqlash va tanlash muammosini hal etishlari lozim.

Investitsion siyosatining maqsadi – mintaqaholisini iqtisodiyotiga samarali investitsiyalar kiritish uchun shart-sharoitlar yaratishdir. Samarali investitsiyalar deganda, odatda, investitsiyalar xavfini to'lashdan tashqari, investor va investitsiyalarni qabul qiluvchi mintaqaholisini uchun, masalan, ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotni jadallashtirish uchun investitsiyalar yoki investitsiyalardan foyda ko'rinishida maqbul iqtisodiy foyda olish imkonini beradigan investitsiyalar tushuniladi. Shu munosabat bilan investor uchun asosiy mezon qo'yilgan kapitalning tavakkalchilik darajasiga nisbatan kutilayotgan daromadlilik, mintaqaholisini esa ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning jadallashuvi, iqtisodiy ko'rsatkichlarning yaxshilanishi, jumladan, mintaqaholisini byudjet samaradorligi uchun investitsion kapitalning o'sishi bo'lib hisoblanadi.

Hududning byudjet samaradorligini oshirish mintaqaviy byudjet balansidagi ijobiy o'zgarish hisoblanadi, ya'ni investitsiyalar daromadlarning ko'payishiga yoki viloyat byudjeti xarajatlarining kamayishiga olib kelishi kerak [6].

Ayni paytda mamlakatimizda amalga oshirilayotgan davlat investitsion siyosati investitsiya jarayonini chuqurlashtirishga xizmat qiluvchi muhim omilga aylandi.

Investitsion siyosatning tabiati davlatning iqtisodiy jarayonlarga aralashuvi darajasi, ushbu siyosatning soliq, moliya-kredit, litsenziyalash va narx siyosati, bandlik siyosati, xorijiy investitsiyalarni jalb qilish va boshqa davlat institutlari, huquqiy soha va umumiy boshqaruv tuzilmasi bilan bog'liqligi bilan belgilanadi.

O'zbekistonda milliy iqtisodiyot xususiyatlarini hisobga olgan holda ilmiy-texnikaviy taraqqiyotni jadallashtirish, ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish imkonini beruvchi bunday dastaklardan foydalanishga qaratilgan investitsiya siyosatini yanada faollashtirish bo'yicha kompleks chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda.

Mintaqaviy iqtisodiyotda investitsion oqimlar muayyan tarkibiy cheklarga ega. Har bir tarkibiy nisbat rivojlanishning ayrim chegaralangan darajalarini yoki hozirgi holatini belgilashi kerak. Limit qiymatlari dasturning ma'lum bir bosqichini amalga oshirishning taktik shartlariga va ushbu muammolarni hal qilishda davlat aralashuvi imkoniyatiga qarab muvozanatli tarzda o'rnatilishi kerak, chunki bunday nisbatlar ataylab o'zgartirilishi mumkin.

Maqsadli investitsiyalarga bo'lgan ehtiyoj cheklangan investitsiya resurslari bilan bog'liq. Investitsiyalar o'ziga xos mantiqiy va amaliy manfaatlariga ega bo'lgan cheklangan miqdordagi loyihalarni amalga oshirishga yo'naltirilishi kerak.

Mintaqaviy investitsion siyosatini shakllantirish tamoyillari quyidagilardan iborat: samaradorlik, tarkibiy muvozanat, maqsadlilik va umummilliy ahamiyatlilik.

Mintaqa iqtisodiyotiga yo'naltirilgan investitsiyalar har bir aniq loyihaning maqsadlari, uni amalga oshirish muddati va unga jalb qilingan resurslar bilan cheklangan sharoitlarda foydali bo'lishi kerak. Samaradorligi oldindan tasdiqlangan, o'zini oqlash muddati qisqa va amalga oshirish shartlari qo'shimcha xavfga ega bo'lmagan loyihalarga sarmoya kiritish maqsadga muvofiqdir.

Shuning uchun investitsiyalar, birinchi navbatda, aniq ichki va tashqi bozorlarga yo'naltirilgan, kapitalni ko'p talab qilmaydigan yoki strategik ahamiyatga ega bo'lgan yangi ishlab chiqarishlarni yaratishga yoki an'anaviy sanoat bazasini rekonstruksiya qilish va modernizatsiya qilishga yo'naltirilishi kerak. Umidsiz zarar ko'rayotgan korxonalarni moliyalashtirish va qo'llab-quvvatlashdan, shuningdek, import qilinadigan tovarlar yoki resurslarga nisbatan mahsuloti raqobatbardosh bo'lmagan yangi ishlab chiqarishlarni yaratishdan voz kechish kerak.

Hududlarda investitsion siyosatini amalga oshirish u yoki bu milliy mafkurani amalga oshirishni nazarda tutmaydi, u tomonlarning korporativ, guruh va shaxsiy manfaatlarini moddiylashtirishni jamlaydi, faqat bilvosita butun jamiyat manfaatlarini amalga oshirishni ifodalaydi. Bu uning zaifligi bo'lib hisoblanadi.

Turli guruhlarning manfaatlari kesishadi va ko'pincha iqtisodiyotning rivojlanishiga to'sqinlik qiladi. Shuning uchun investitsion siyosatini amalga oshirishning asosiy shartlari investitsiya jarayonining asosiy subyektlarining moliyaviy va boshqa manfaatlarini jamlash va umumiy yo'naltirish, qarorlar qabul qilish va muayyan dasturlarni amalga oshirishda ularning mas'uliyati bo'lishi kerak.

Investitsion siyosat mamlakatda xususiy va davlat kapital qo'yilmalarining rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatadi. Aynan u mamlakatning investitsiya muhitini shakllantiradi, shuning uchun siz unga katta e'tibor berishingiz kerak.

Turli hududlarda zamonaviy sharoitda qayerga investitsiya qilish yaxshiroq degan savol tobora dolzarb bo'lib bormoqda. Jahon tajribasi shuni ko'rsatadiki, investitsiyalardan tez daromad olishga imkon beradigan investitsiya sohalari alohida ustuvor hisoblanadi [7].

Investitsiyalar va ishlab chiqarishning faol o'sishiga to'sqinlik qiluvchi bir qator omillar mavjud. Shu bilan birga, shuni ta'kidlash mumkinki, ko'plab xo'jalik yurituvchi subyektlarning boshqaruv darajasi ancha past bo'lib, bu tabiiy ravishda investitsiya faoliyatidagi risklarning oshishiga olib keladi.

Yuqoridagilarni umumlashtirgan holda, quyidagi mualliflik ta'rifi mintaqaviy investitsion jozibadorligi tushunchasining mohiyatini to'laroq ochib beradi deb hisoblaymiz: "Mintaqaviy investitsion jozibadorlik – hudud, tarmoq va sohalarga investitsiyalar oqimini aniqlovchi, ta'minlashga imkon beradigan, kafolatlangan hamda investitsion faollik bilan baholanadigan iqtisodiy, ijtimoiy holat, jarayon va vositalar, imkoniyat va cheklavlarning yig'indisidir".

Hozirgi zamon talablari va real hayotiy ehtiyojlarni hisobga olgan holda mintaqaviy investitsion jozibadorlikni ta'minlash va samarali boshqarish yo'nalishlari ilmiy tadqiqiga yangicha yondashuvning fundamental asosi shunga tayanmog'i lozim.

Fikrimizcha, mamlakatimiz rivojlanish istiqbollarini hisobga olgan holda iqtisodiyot modernizatsiyasi va liberallashtirish sharoitidagi yangi investitsion siyosati doirasida ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotning dolzarb vazifalarini hisobga olgan holda mintaqaviy investitsion jozibadorlikni ta'minlash va samarali boshqarish yo'nalishlarini tizimli tarzda tadqiq etish asosiy masala qilib qo'yilishi va uning diqqat markazida "investitsion muhit", "investitsion salohiyat", "investitsion faollik", "biznes muhiti" kabi hayotiy belgilovchi omillar mutanosibliklarini o'zaro muvofiqlashtirish hamda uyg'unlashtirish orqali uning takomillashgan mexanizmini ishlab chiqish yotishi lozim.

Mintaqaviy investitsion jozibadorlik bo'yicha berilgan mualliflik yondashuvida quyidagilarni hal etishga imkon berishi lozim:

- mintaqaviy investitsion jozibadorlikni ta'minlashga yangicha yondashish zarurligini belgilovchi omillarni ilmiy tahlil qilish va ularni samarali boshqarish mexanizmlarini asoslash;
- tabiiy-iqtisodiy, moliyaviy, mehnat, korporativ boshqaruv va mahalliy hukumat organlari samarali faoliyati kabi omillar bilan belgilanuvchi imkoniyatlardan samarali foydalanish hisobiga mintaqaviy investitsion jozibadorlikni boshqarish holatini omilli va natijaviy jihatlarni hisobga olgan holda baholash uslubiyatini ishlab chiqish;
- iqtisodiy o'sish, modernizatsiya va diversifikatsiya darajasi, ishbilarmonlik muhiti, davlatning erkin va maxsus iqtisodiy zonalar tashkil etish siyosati va iqtisodiyotning ochiqqligini kompleks hisobga oluvchi koeffitsiyentlar bilan ayrim holda baholash va omillarni tizimli tadqiq qilish orqali investitsion muhit jozibadorligini samarali boshqarish istiqbollarini prognoz qilish bo'yicha uslubiy tavsiyalar berish;
- mintaqaviy investitsion jozibadorlik va innovatsion rivojlanish qonuniyatlaridan kelib chiqib, uni samarali boshqarishning ustuvor omillarini aniqlash imkonini beruvchi iqtisodiy rivojlanish istiqbollari va uning investitsion salohiyatga ta'sirini baholash uslubiyatini ishlab chiqish;
- mintaqaviy investitsion muhit faolligini oshirish borasidagi ilg'or xorijiy tajribalardan O'zbekistonda foydalanish istiqbollarini ilmiy asoslash;
- turli omillarning o'zaro aloqadorligini tadqiq etishning yangi konseptual sxemasi asosida davlat tomonidan mintaqaviy investitsion jozibadorlikni boshqarishni takomillashtirishning o'rta va uzoq muddatli vazifalarni amalga oshirishga qaratilgan kompleks tadbirlari tizimini ishlab chiqish.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Mintaqaviy investitsion jozibadorlikni boshqarishni takomillashtirish ilmiy tadqiqiga yangicha yondashuv bulardan tashqari yana mintaqaning investitsion salohiyatni boshqarish tizimini mukammallashtirish, investitsiyalar oqimini kengaytirishga qaratilgan maqsadli strategik vazifalarni hal etilishi lozim.

Shunday qilib, samarali iqtisodiy siyosatni amalga oshirish uchun mintaq uchun samarali investitsion siyosatini ishlab chiqish zarur, uning asosiy tamoyillari quyidagilardan iborat bo'lishi kerak:

- mulkchilikning xilma-xil shakllarini rivojlantirish, korxonalarining investitsiya loyihalarini moliyalashtirishda ichki (o'z) jamg'arma manbalarining rolini oshirish orqali investitsiya jarayonini izchil markazlashtirish;
- markazlashtirilgan investitsiyalarni joylashtirishda davlat maqsadli dasturlari ustuvor bo'lishi kerak;
- investitsiyalarni chuqurlashtirish asosan hududlardagi o'z jamg'arish manbalari hisobidan amalga oshirilishi kerak;
- investitsion siyosatining ochiqqligi;
- investitsiya jarayonining ravshanligi va shaffofligini, barcha investorlar uchun investitsiya faoliyatini amalga oshirish uchun zarur bo'lgan ma'lumotlardan foydalanish imkoniyatini ta'minlash;
- investitsiya va moliya bozorining barcha ishtirokchilarining davlat, ijtimoiy, siyosiy va iqtisodiy manfaatlari muvozanati;
- mintaqaning ijobiy imijini rivojlantirish bu ham mahalliy, ham xorijiy investorlar tomonidan kapital qo'yilmalar hajmini oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. <https://president.uz/uz/1607>. Murojaat sanasi: 22.03.2024 yil.
2. Ходус В.В. Формирование и механизм реализации региональной инвестиционной политики промышленно-аграрного региона (на примере Омской области): диссертация ... кандидата экономических наук: 08.00.05 / В. В. Ходус. – Екатеринбург, 2011. – 220 с. 3.
3. Новокшопова, Е. Н. Оценка эффективности региональной инвестиционной политики / Е. Н. Новокшопова // Региональная экономика: теория и практика, 2014. – № 11 (338). – С. 49–60.
4. Баранцов Н. А. Теоретические аспекты региональной инвестиционной политики / Н. А. Баранцов. – Текст : непосредственный // Молодой ученый. – 2016. – № 12 (116). – С. 1112-1115.
5. Казаченко, Л.Д. Инвестиционная политика: учеб. пособие/ Л.Д. Казаченко. – Чита: ЧитГУ, 2006. -С. 237
6. O'zbekiston Respublikasi Byudjet kodeksi. – T.: O'zbekiston, 2013.
7. Игонина Л.Л. И. Инвестиции: учеб. пособие / Л.Л. Игонина; под ред. д-ра экон. наук, проф. В.А. Слепова. – М.: Экономист, 2005. -478 с. Стр. 29-34.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 2

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.